

Školitelský posudek na bakalářskou práci

VZNIK VNÍMÁNÍ LIDSKÉ GESTIKY A MIMIKY U PSŮ DOMÁCÍCH (*Canis lupus familiaris*) – PŘEHLED SOUČASNÝCH TEORIÍ

Vypracoval Mgr. Marco Stella

Bakalářská práce Karolíny Dobrovské se zabývá v poslední době velmi populární, rozsáhlou a o to méně přehlednou tematickou oblastí, totiž mezidruhovou komunikací, konkrétně pak ostře sledovanou oblastí komunikace mezi člověkem a jeho nejstarším domestikantem, psem. Autorka se se ctí zhostila úkolu vypracování přehledu současných teorií o původu a vzniku percepce lidské mimiky a gestiky těmito domácími zvířaty. Tato rešerše s nejrůznějšími přesahy k dalším disciplínám představuje také teoretickou bázi, na jejímž základě chce autorka vystavět vlastní empirický výzkum. Tematicky tato problematika odpovídá obsahu celé řady kurzů v rámci bakalářského studia (Mezidruhová komunikace, evoluční psychologie, etologie člověka atd.).

Pro vypracování zadání práce bylo třeba prostudovat značný objem zahraniční odborné literatury (několik desítek článků a monografií) týkající se kognitivní etologie, teorie komunikace, biosemiotiky a srovnávací psychologie, s okrajovými přesahy do dalších disciplín jako je antropologie či kulturní dějiny zvířat (objevují se pouze v úvodní části a pro samotné téma práce jsou marginální). Na tomto místě je kromě rozsahu nastudované, často špatně dostupné literatury je třeba ocenit jednak samostatnost a iniciativu, kterou autorka během shánění materiálů i samotném psaní práce projevovala, jednak i samotný výběr tématu, který vyžadoval také získání alespoň základní orientace hned v několika disciplínách a teoretických rámcích.

Nazvat předloženou práci pouhou rešerší (která sama o sobě představuje standardní formu bakalářské práce) by s ohledem na její charakter bylo nicméně zavádějící. Autorka se totiž dokázala v tomto v polední době značně bujícím poli výzkumu rychle zorientovat a přístupy a teorie, vysvětlující především závažující skutečnost, že de facto poddruh vlka, pes domácí, je prokazatelně schopen kódovat lidskou gestiku a mimiku na úrovni, která nemá obdoby jak u primátů včetně šimpanzů (jistou výjimku tvoří bonobo), tak u psích divokých bratranců, rozčlenit správně na několik hlavních směrů – předpokládám, že autorka je blížeji rozvede ve svém referátu.

Pro člověka neznalého problematiky možná otázka po tom, jak je možné, že domácí psi jsou schopni správně kódovat lidskou mimiku a gestiku, může připadat jako pseudoproblém. Každodenní zkušenost se zvířaty obecně jakoby napovídala, že pro psa jde o stejně banální počin jako najít miskou se žrádlem. Tattáž každodenní zkušenost nám taky ukazuje, že se tato schopnost mezi jednotlivými psy liší. Většina dnešních psích plemen, jak je známe vznikla ne dříve než v 18. století, častěji ještě později, v důsledku vědomého selektivního křížení, zprvu tzv. „land-races“ nejrůznějších lokálních

ustálených forem domácího psa z různých koutů světa. Jejich tvary, zbarvení atd. se výrazně proměnili i od té doby (značná část plemen, především těch, která změnila svou původní funkci na společenskou) proměnila k nepoznání do forem, které vlka, jedinou formu výchozí pro všechny psy, připomínají jen vzdáleně – připomeňme zde extrémně neoterizované formy jako je čivava či formy s extrémně gracilizovanou kostrou a zmenšenou mozkovnou zúženými čelistmi (chrti), kteří mohou budít dojem jakési bizarní vytáhlosti (obdobné, byť s ohledem na délku lidsko-psí koevoluce a méně extrémní varianty nacházíme u takřka všech domácích zvířat, resp. domácích savců). Na základě této variability fenotypu by bylo možné očekávat, že i kognitivní schopnosti jednotlivých plemen se budou lišit podobně výrazně – ostatně známe psy lovecké, společenské atd. atd.. Vlastnosti jednotlivých typů psů dle jejich účelu se bezesporu liší – proto by se mohlo zdát, že zabývat se prostě „psy“, jak to činí Dobrovská, je chybou. Není tomu tak – kognitivní schopnost kódování lidské gestiky a mimiky musí z principu věci být schopností prastarou (ba dokonce musela být jedním z prvních produktů domestikačního procesu, v náznacích pravděpodobně jeho nutnou prerekvizitou) a je tedy sdílena všemi psy. Do hry zde samozřejmě vstupuje i učení (přičemž ochota se učit se liší jak mezi jednotlivci, tak i plemeny) a schopnost porozumět lidským gestům a mimice může dlouhodobým tréninkem získat celá řada zvířat (o čem jiném je např. cirkusová drezúra). Nicméně jak odkazují empirické studie, je tato schopnost, včetně zarážejících drobností jako porozumění ukazovacímu gestu rukou či určení směru pohledu člověka, do jisté míry vrozená (resp. projevuje se u naivních štěňat, nikoliv u naivních vlčat) – jedná se tedy o speciální psí adaptaci, vzniklou v průběhu koexistence s člověkem. A jelikož pes byl podle všeho domestikován pouze jednou, a to přibližně před 14.000 lety (resp. mezi 30.tisíci až 7.tisíci lety) pravděpodobně v západní Asii, lze očekávat v těchto psích schopnostech značnou konstantnost, což ostatně potvrzuje celá řada studií (je-li tato schopnost, například u loveckých či pracovních psů podpořena náležitým výcvikem, nepřekvapí, že dosahují lepších výsledků než psi netrénovaní). To se ostatně odráží i v designu experimentu, který na základě své rozšířené rešerše navrhuje.

Pro záměr práce i navazujícího experimentu však je fenomén učení však spíše podružný – Dobrovská bohužel ve své práci nedostatečně zdůrazňuje, je jeden z nejvíce fascinujících projevů domestikace, totiž výskyt paralelismů, jak k oblasti morfologie, tak, jak se Dobrovská snaží ve své práci upozornit, i kognice. Správně zde používá i srovnání s jinými organismy, přičemž má stále na paměti, kdy by taková schopnost byla homologická (pocházející od společného evolučního předka) a kdy naopak analogická (vzniklá podobnými selekčními tlaky a následnou konvergencí určitých znaků). Tato srovnání poukazují na jeden velmi zajímavý fakt – totiž že důležitým faktorem pro správné kódování lidské gestiky a mimiky není ani tak samotná lidská fyzická blízkost (uměle odchovaná zvířata), blízkost fylogenetická (primáti), ba dokonce ani vysoký stupeň sociality spojený s předpokladem rozvinutých komunikačních schopností. Napříč taxony se tato komunikační schopnost objevuje u domácích zvířat a zdá se, že může být jednou z komponent již více než 70 let postulovaného „domestikačního syndromu“, souhrnu vlastností, který neježe sdílí domácí zvířata mezi sebou, ale navíc často i s člověkem.

Jelikož v oblasti kognice je výzkum domestikačních jevů zatím spíše ještě ve vzestupné rozvojové fázi (autorka ostatně ve své práci víceméně zmiňuje většinu týmů zabývajících se touto problematikou) , její vlastní navrhovaný výzkum by dobře zapadl do celkového rámce. Autorce lze nicméně více než doporučit stáž či alespoň nějakou formu kooperace s některou ze „stars“ tohoto směru výzkumu, jako nejideálnější je pak jeví spolupráce s Miklósiho týmem.

Celá věc kolem schopnosti kódovat lidskou gestiku a mimiku je pravděpodobně o dost komplikovanější a různé výzkumy například ukazují na klíčovou roli endokrinní soustavy (konkrétně hormonu oxytocinu, tzv. „hormonu důvěry“) a odvislého celkového naladění organismu – otázka se pak poněkud odchyľuje od původní otázky, zda a proč ta či ona zvířata takto s lidmi komunikovat mohou či nemohou na otázku po tom, zda naopak chtějí či nechtějí. Nicméně studentovi humanitní vzdělanosti lze skutečně jež stěžít vyčítat nedostatečný entusiasmus začlenit tuto velmi speciální problematiku do své absolventské práce.

Ta alespoň z mého pohledu splňuje kritéria výborné bakalářské práce, jak po stránce práce s literaturou, tak co do formálního charakteru předložené práce. Autorce bych pouze vytkl místy poněkud mlhavý a esejistický jazyk, tento nešvar se však nevyskytuje příliš často. Povětšinou je práce psaná velmi čtivým jazykem. Ten sice na několika místech překročí meze jazyka odborného, nicméně to lze považovat spíše za klad práce. O něco málo větší problém představuje jistá nekritičnost, se kterou autorka k řadě empirických výzkumů přistupuje – zcela správně je ve svém členění řadí k různým výzkumným tradicím a názorovým směrům, sama s nimi však příliš nepolemizuje – vzhledem k tomu, že však svou práci autorka předvedla velmi dobrou znalost příslušné literatury a porozumění problematice i s jejím širším kontextem, mám sklon svést tuto skutečnost na autorčinu skromnost. Ostatně v rámci tohoto typu bádání je lépe zůstat v určitém teoretickém rámci a „přistoupit na jeho hru“ než jej bez dostatečné opory ve vlastních znalostech a zkušenostech napadat.

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že předložené práci rozhodně přináleží hodnocení „výborně“.

V Praze dne 19.8. 2009